

Det Anarkistiska Biblioteket



Avskaffa arbetet

Bob Black

Bob Black
Avskaffa arbetet

<http://skarv.nu/portfolio/avskaffa-arbetet/>
Översatt av Ingemar Johansson.

sv.theanarchistlibrary.org

Ingen borde någonsin arbeta.

Arbete är roten till det mesta av eländet här i världen. Så gott som allt ont man kan föreställa sig kommer antingen från arbete eller från att leva i en värld som är konstruerad för arbete. Om vi ska få slut på lidandet måste vi först sluta arbeta.

Detta innebär inte att vi ska sluta att göra saker. Det innebär däremot att skapa ett nytt levnadssätt som är grundat på lek; en lekfull revolution. Med "lek" menar jag också fest, kreativitet, sällskapsliv, samarbete och kanske också konst. Lek är långt mer än bara barnets lek, hur värdefull denna än är. Det jag önskar är ett kollektivt äventyr av allmän glädje och fritt överdåd människor emellan. Lek är inte passiv. Utan tvivel behöver vi alla mer tid för ren och skär lättja och avkoppling än vi idag någonsin kan få, oavsett hur mycket vi tjänar eller vilken ställning vi har. Men när vi väl har återhämtat oss från arbetsförvårdad utmattning, så vill vi så gott som alla vara aktiva på något vis.

Det lekande livet är totalt oförenligt med den existerande verkligheten. Desto värre för "verkligheten", detta svarta hål som suger ut vitaliteten ur just det där lilla extra i livet som gör att detta skiljer sig från ren överlevnad. Märkligt nog – eller kanske ändå inte – är alla de gamla ideologierna konservativa därför att de grundar sig på tron på arbetet. Några av dem, som marxismen och de flesta grenar av anarkismen, hyser en än starkare tro på arbetet, eftersom de har så lite annat att tro på.

Liberalerna säger att vi borde få slut på diskrimineringen på arbetsplatserna. Jag säger att vi borde avskaffa arbetsplatserna. De konservativa stöder lagar som garanterar rätten till arbete. Jag för min del hävdar, liksom Karl Marx' svärson, Paul Lafargue, rätten till lättja. Vänsteristerna önskar full sysselsättning. Liksom surrealisterna förordar jag full arbetslöshet, det är bara det att jag inte skämtar. Trotskisterna propagerar för den permanenta revolutionen. Jag propagerar för permanent hålligång och fest. Hos alla ideologier är arbetet en grundfaktor. De diskuterar i oändlighet saker som lön, arbetstid, arbetsförhållanden, utsugning, produktivitet och räntabilitet. De snackar om allt annat än själva arbetet.

Dessa experter som erbjuder sig att tänka för oss delger oss så gott som aldrig sin syn på just det lönearbete som spelar en så framträdande roll i våra liv; i stället klyver de här i oändlighet om allsköns oväsentliga detaljer. Fackföreningar och bolagsstyrelser är eniga om att vi måste sälja vår tid för att över huvud taget få existera, även om de ackorderar om priset. Marxisterna menar att vi borde styras av byråkrater. Nyliberalerna menar att vi borde styras av affärsmän. Feministerna bryr sig inte alls om hur själva styrandet ser ut,

bara cheferna är kvinnor. Dessa ideologikrämare har helt klart allvarliga problem med att fördela maktens vinster. Lika klart är det att ingen av dem har någonting emot makten som sådan, och att de alla vill hålla oss kvar i arbete.

Ni undrar kanske om jag skämtar eller är allvarlig. Jag både skämtar och är allvarlig. Att vara lekfull är inte det samma som att vara tokrolig. Lek måste inte vara lättsinnig; för det mesta borde vi ta lättsinnet på allvar. Jag såge gärna att livet vore ett spel – men ett spel med höga insatser. Jag vill spela på blodigt allvar.

Alternativet till arbete är emellertid inte bara lättja. Oavsett hur mycket jag tycker om att slöa, så smakar lättjan aldrig bättre än mellan andra glädjeämnen och aktiviteter. Jag satsar inte heller på den administrerade, tidsbegränsade säkerhetsventil som kallas för "fritid". Fritid är icke-arbete för arbetets skull. Fritid är den tid man behöver för att hämta sig efter arbetsinsatsen, allt medan man förtvivlat försöker glömma att man snart ska till jobbet igen. Många människor är så slitna efter semestern att de gläder sig över att få komma tillbaka till jobbet och vila upp sig. Den största skillnaden mellan fritid och arbete är att på jobbet får man åtminstone betalt för alienation och förödmjukelse.

Jag träter inte om definitioner. När jag säger att jag vill avskaffa arbetet, så menar jag just det och inget annat, men jag vill säga vad jag menar genom att definiera mina termer på ett sätt som inte är excentriskt. Min minimidefinition av arbete är tvungen verksamhet, dvs obligatorisk produktion. Båda elementen är väsentliga. Arbete är produktion som är påtvingad med ekonomiska eller politiska medel; med moroten eller piskan (moroten är bara en annan sorts piska), Men all skapelse är inte arbete. Arbete görs aldrig för sin egen skull; det görs bara på grund av en eller annan produkt eller avkastning som arbetaren (eller oftast någon annan) får ut av det. Detta är vad arbete med nödvändighet innebär. Att definiera det är att förakta det. Arbete är emellertid vanligtvis värre än vad själva definitionen antyder. Den övervåldets dynamik som ligger i själva arbetets natur blir med tiden allt mer raffinerad. I alla avancerade arbetsplågade samhällen, inklusive alla industriella (vare sig kapitalistiska eller "kommunistiska"), så förvärvlar arbetet undantagslöst egenskaper som ytterligare understryker dess vidrighet.

Vanligtvis – och detta är en än större sanning i "kommunistiska" än i kapitalistiska länder, där staten är så gott som den enda arbetsgivaren och alla är anställda – innebär arbete sysselsättning; dvs lönearbete, något som medför att man säljer sig på avbetalning. Därför arbetar 95% av amerikanerna för någon annan (eller något annat). I tidigare Sovjetunionen eller vilken som helst av dess modellstater närmade sig motsvarande tal 100. Den tredje världens jor-

bruksbastioner – Mexiko, Indien, Brasilien, Turkiet – kan fortfarande uppvisa ett avsevärt antal lantarbetare som lever under den gamla feodala ordningen: de betalar slumpvis skatt (lösen) till staten eller hyrs ut till parasitiska godsägarna för att förövrigt bli lämnade i fred. Men till och med ett sådant rått sakernas tillstånd kan verka idylliskt i betraktande av att dessa länders industri- och kontorsarbetare sitter fast i ett övervakningssystem som förutsätter servilitet.

Men det moderna arbetet bjuder på värre saker ändå. Folk inte bara arbetar – de har “jobb”. En person uträttar hela tiden på ett eller annat sätt en produktiv uppgift. Och även om uppgiften är åtminstone en gnutta intressant (något som alltfler jobb inte är), så sörjer den obligatoriska monotonin för att arbetet töms på sin lekande potential. Ett “jobb”, som en människa för sitt höga nöjes skull kan engagera sig i under en rimlig tid, blir en börda när man måste hålla på fyrtio timmar i veckan och till råga på allt fullständigt saknar inflytande över hur arbetet ska göras eller hur arbetsuppgifterna och förtjänsten ska fördelas. Ty sådan är arbetets verkliga värld: en värld full av byråkratiska klanterier, sexuella trakasserier och diskriminering, med pappskallar till chefer som utnyttjar och skyller på sina underordnade. Men kapitalismen i den verkliga världen skattar behovet av organisationskontroll högre än rationell produktions- och vinstmaximering.

Den nedvärdering som de flesta arbetare upplever på sina jobb är summan av en rad skändligheter som kan sammanfattas i ordet “disciplin”. Foucault har komplicerat detta fenomen, men det är enkelt nog. Disciplin består av den samlade mängden av totalitära kontrollmekanismer på arbetsplatsen: övervakning, rutinarbete, påtvingat arbetstempo, produktionskvoter, in- och utstämpling osv. Disciplin är vad fabriken och kontoret har gemensamt med fängelset, skolan och mentalsjukhuset. Historiskt sett är detta något fasansfullt och vedervärdigt. Det låg bortom föreställningsförmågan hos forntida demoniska despoter som Nero, Djingis Khan och Ivan den Förskräcklige. Trots sina onda avsikter saknade de det maskineri som ska till för att kontrollera undersåtarna på ett så genomfört sätt som moderna despoter kan. Disciplin är den moderna diaboliska kontrollmetoden, ett nytt ingrepp som måste stoppas fortast möjligt.

Så fungerar “arbete”. Lek är det rakt motsatta. Lek är alltid frivillig. Det som kan vara lek blir arbete när det blir påtvingat. Bernie de Koven har definierat lek som “undantaget från konsekvenser”. Detta är inte någon acceptabel definition, om den implicerar att lek är inkonsekvent. Poängen är inte att lek är utan konsekvenser. Att leka och att ge är nära besläktade företeelser, de är beteende- och transaktionsyttringar av samma impuls: lekinstinkten. Att leka och att ge har ett aristokratiskt förakt för resultatet gemensamt. Den som leker har be-

och desperat, mer glädjefylld. Om vi spelar våra kort rätt, så kan vi alla få mera ut av livet än vi satsar – men bara om vi spelar ut på fullaste allvar.

Arbetare i alla länder – koppla av!

göra olika saker vid olika tillfällen. För att göra det möjligt för människor att göra vad de vill, så räcker det med att avlägsna den irrationalitet och förvrängning som omger dessa göromål när de har formen av arbete.

Aktiviteter som lockar vissa personer lockar emellertid inte nödvändigtvis andra. Fourier spekulerade i hur avvikare och folk med perversa böjelser skulle kunna vara till nytta i ett postindustriellt samhälle. Han ansåg att kejsar Nero nog skulle ha blivit en hyvens karl, om han hade fått utlopp för sin blodtörst som slaktare. Jag anser inte att detta nödvändigtvis är lösningen, men de underliggande principer som detta bygger på är en dimension i en totalt revolutionerande förvandling av samhället.

Återupprättandet av vardagslivet betyder att vi måste vandra utanför den karta som har ritats. Det finns fler ingångar till alternativa spekulationer än vad folk för det mesta är klara över. Vid sidan av Fourier och Morris, och en antydning här och där hos Marx, så finns teorier hos Kropotkin, hos syndikalisterna Pataud och Pouget, hos gamla anarko-kommunisterna (Berkman) och hos nya (Bookchin). Paul och Percival Goodmans *Communitas* illustrerar väl vilka resultat om givna funktioner medför, och från de dimomhöljda riddarna av alternativ samlevnadsteknologi (Schumacher och i synnerhet Illich) finns ett och annat att hämta, bara man kopplar bort deras dimridåer. Situationisterna är å andra sidan inspirerande lekfulla, även om de inte riktigt lyckades få ekvationen med arbetarrådets absoluta makt och arbetets avskaffande att gå riktigt jämnt ut. Ändå är deras inkonskvens utan vidare att föredra framför alla dessa vänsteristideologier, vilkas anhängare traktar efter att få delta i proletariats diktatur. Om det inte fanns något arbete, och inga arbetare, vad skulle väl då vänsteristerna ha att organisera?

De som vill avskaffa arbetet kommer således att stå ganska ensamma. Ingen kan förutsäga vad en frigörelse av de kreativa krafter som nu är instängda i arbetets tvångströja kan leda till. Vad som helst kan hända. Den tröttsamma diskussionsfrågan om frihet kontra nödvändighet, med sina teologiska övertoner, kommer att lösa sig av sig själv så snart produktionen av nyttigheter förenas med njutningsfull aktivitet.

Livet ska bli en lek, eller kanske hellre många lekar, men inte en fruktlös lek så som det är idag. En optimal sexuell förening är paradigmet i en produktiv lek. Deltagarna möjliggör var och en de andras njutning, ingen räknar poäng och alla vinner. Ju mer man ger, desto mer får man tillbaka. I det lekande livet kommer samma mekanism att påverka vardagslivet. En allmänt spridd njutning leder till libidisering av livet. I gengäld kan sexualiteten bli mindre seriös

hållning av leken; det är därför som han leker. Men den innersta belöningen är upplevelsen av själva aktiviteten. Johan Huizinga definierar (i *Homo Ludens*) lek som att spela spel eller följa regler. Jag respekterar Huizingas lärdom, men tar eftertryckligt avstånd från hans inskränkningar. Många utmärkta spel är styrda av regler (schack, baseball, monopol, bridge), men lek är mycket mer än spel ("Spel är lek på arbetets villkor" – öa). Konversation, sex, dans, resor – dessa aktiviteter är inte styrda av regler, men är lek så god som någon annan. Och man kan leka med regler, minst lika lätt som med allt annat.

Arbete är ett hån mot friheten. Den officiella inställningen är att vi alla har rättigheter och lever i en demokrati. Andra olyckliga som inte är fria som vi lever i polisstater. Dessa offer måste lyda order oavsett hur godtyckliga dessa är. Auktoriteterna håller dem under ständig uppsikt. Statens byråkrater kontrolleras vardagslivet in i minsta detalj. De ämbetsmän som kör med dem är bara ansvariga uppåt, det må sedan gälla en offentlig eller privat auktoritet. Avvikelse och olydnad bestraffas alltid. Tjallare rapporterar ständigt till auktoriteterna. Allt detta betraktas som synnerligen dåliga egenskaper hos totalitära regimer.

Och det är de också, även om nu detta passar väl in som en beskrivning av våra moderna arbetsplatser. Liberaler ("nya" såväl som gamla) och konservativa vilka beklagar sig över totalitarism är bluffmakare och hycklare. Det finns mer frihet hos varenda måttligt avstaliniserad diktatur än vad som finns på en ordinarie amerikansk arbetsplats. Man stöter på samma sorts hierarki och disciplin på ett kontor eller i en fabrik som man gör i ett fängelse eller ett kloster. Som Foucault har påpekat uppstod fängelser och fabriker ungefär samtidigt, och deras respektive ledare lånade medvetet av varandras kontrolltekniker. En arbetare är en deltidsslav. Chefen säger när du ska komma och när du ska gå, och vad du ska göra däremellan. Han talar om för dig hur mycket arbete du skall uträtta och vilken tid det får ta. Det står honom fritt att utöva sin kontroll intill det rent förödmjukande, och om han så önskar bestämma hur du ska gå klädd och hur ofta du får gå muggen. I stort sett kan han sparka dig för vad som helst, eller för ingenting. Han låter dig övervakas av angivare och inspektörer; han lägger upp en dossier över varje anställd. Att ge svar på tal betraktas som "uppstudsighet", som om en arbetare vore ett trilskande barn. Följderna innebär inte bara sparken, utan diskvalificerar en samtidigt från a-kassa. Märk väl att detta är precis samma sorts behandling som barn och ungdomar utsätts för, i hemmen och i skolan, vilket man försöker rättfärdiga med att de är omogna och inte förstår sitt eget bästa.

Detta ovärdiga system styr hälften av den tid på dygnet då de flesta människor är vakna. I vissa syften är det inte alltför missledande att kalla vårt system för demokrati, eller kapitalism, men systemets verkliga namn är fabriksfascism och kontorsogliarki. Envar som påstår att människorna i ett sådant system är "fria" är antingen en lögnare eller dum.

Man blir vad man gör. Om man utför tråkigt, dumt och monotont arbete finns det stor risk för att man blir tråkig, dum och monoton. Arbete är – mer än uppenbara faktorer som teve och bristande utbildning – en långt bättre förklaring till den ökande fördumning som omger oss. Folk som livet igenom disciplineras – utstjälpta från skolan in i arbetslivet, i början fångade i familjen och i slutet på ålderdomshemmet – är vana vid hierarkier och är psykologiskt förslavade. Förmågan till självstyrelse är så undertryckt att fruktan för friheten i själva verket är en av deras få rationellt grundade fobier. Disciplineringen på arbetsplatsen fortplantar sig i de familjer de bildar, och på så sätt regenererar systemet hela tiden sig självt. Har man först väl tömt folk på vitalitet i arbetslivet, så underkastar de sig lätt hierarki och expertvälde på alla andra områden. Man kan vänja sig vid det mesta.

Låt oss låtsas, för ett ögonblick, att arbete inte förvandlar folk till underdåniga narrar. Låt oss låtsas att arbete, trots all uppenbar psykologisk degenerering, inte har någon som helst inverkan på karaktärsdaningen. Och låt oss dessutom låtsas som om arbetet alls inte är så tråkigt och tröttande och nedvärderande som det enkannerligen är. Även då skulle arbetet förlöjliga all humanistisk och demokratisk strävan, eftersom det upptar så mycket av vår tid. Sokrates hävdade att arbetare är dåliga vänner och medborgare därför att de inte har tid att utöva sin vänskap och sina medborgerliga plikter. Han hade rätt. På grund av arbetet kastar vi hela tiden förstulna blickar på klockan, vad vi än håller på med. Det enda fria med den så kallade fritiden är att den är kostnadsfri för chefen. Fritiden används huvudsakligen till att förbereda sig för att gå till jobbet, resa till jobbet, resa från jobbet och vila ut efter jobbet. Fritid är bara ett vackrare uttryck för det besynnerliga i att arbetskraften som produktionsfaktor inte bara fraktar sig själv till och från arbetsplatsen, utan också har huvudansvaret för eget underhåll och reparation. Det är ingenting som kol och stål klarar av. Men arbetarna gör det. Inte att undra på att Edward G. Robinson i en av sina gangsterfilmer utbröt: "Arbete är nåt som idioter sysslar med!"

I likhet med Sokrates betonade också Platon och Xenophon den destruktiva verkan arbetet har på arbetaren som medborgare och människa. Herodotos ansåg att förakt för arbete var ett av kännetecknen på grekisk kultur under dess höjdpunkt. För att ta ett romerskt exempel, så menade Cicero att "var och en

För övrigt har jag ännu inte nämnt möjligheten att skära ner, och det drastiskt, på det lilla arbete som till slut återstår genom att man automatiserar och datoriserar det. Alla dessa vetenskapsmän, ingenjörer och tekniker som frigörs från krigsforskning skulle ha gott om tid för att utveckla saker och ting till mänsklighetens fromma. Kanske skulle de konstruera ett världsomspännande multimedia-kommunikationssystem eller grunda lokala kolonier. Ja, kanske det. Personligen är jag inte någon techno-freak, och jag vill helst inte leva i något slags tryck-på-knappen-paradis. Jag vill inte ha några robotar som gör saker åt mig, jag vill göra dem själv. Tvivels utan finns det ett visst utrymme för arbetsbesparande teknologi, om än begränsat. De historiska och prehistoriska erfarenheterna är inte uppmuntrande. När produktionsteknologin övergick från jakt och insamling till jordbruk, och därifrån vidare till industri, så ökade arbetsmängden medan färdighet och självbestämmande minskade. Industrialismens vidare utveckling har befrämjat vad Harry Braverman kallade för arbetets degenerering. Detta är någonting som intelligenta observatörer alltid har begripit. John Stuart Mill skrev att alla arbetsbesparande uppfinningar som har sett dagens ljus inte har förskonat oss från ett ögonblicks arbete, Karl Marx skrev att "det skulle vara möjligt att skriva en uppfinningarnas historia, sedan 1830, uppfinningar som blott och bart har skapats i akt och mening att förse kapitalisterna med vapen för att förhindra arbetarklassens uppror". De entusiastiska teknofilerna – Saint-Simon, Comte, Lenin, B.F. Skinner, har alltid varit skamlöst auktoritära, dvs. teknokrater. Vi borde vara mer än skeptiska mot datorns dunkla löften. Datorerna arbetar som oskäligen djur, och bryter de igenom alldeles så är risken stor att också vi kommer att arbeta som oskäligen djur. Kan de däremot bidra till att hjälpa människorna, om det inte bara är en meningslös högteknologisk kapplöpning som är drivkraften, så bör vi absolut ge maskinerna en chans.

Vad jag verkligen önskar är att arbetet förvandlas till ett nöje. Ett första steg är att avlägsna begreppen "jobb" och "sysselsättning". Till och med aktiviteter som i sig är glädjefyllda mister det mesta härav, när de reduceras till jobb som vissa personer – och rakt inga andra – är tvungna att utföra. Det är ingen paradox att lantarbetarna sliter med att bruka jorden, medan deras luftkonditionerade chefer drar hem om helgerna för att pyssla litegrann i trädgårn. I ett system där nöjet städse råder kommer vi att få uppleva en dilettanteriets guldålder som fullständigt kommer att ställa renässansen i skuggan. Det kommer inte att finnas några jobb, blott saker att göra och folk som gör dem.

Hemligheten med att förvandla arbetet till ett nöje ligger, som Charles Fourier påpekade, i att utnyttja det faktum att olika människor finner behag i att

40% av arbetarstammen är parasiter, varav de flesta utövar några av de tråkigaste och mest idiotiska jobb som någon någonsin har funderat ut. Hela industrin, tex försäkrings- och bankverksamheten består inte av annat än onyttigt pappersarbete. Det är inte någon tillfällighet att tertiärnärings (serviceyrkena) växer medan sekundärnärings (industrin) stagnerar och primärnärings (jordbruk/fiske/gruva) nästan försvinner. Eftersom arbetet är ett medel för att upprätthålla den rådande kontrollen över medborgarna övergår arbetarna från att utföra relativt nyttigt arbete till att utföra relativt onyttigt arbete. Sysselsatt ska man ju vara, och allt är tydligen bättre än ingenting. Därför får du inte gå hem tidigare, även om du är färdig för dan. Det är din tid de vill ha, tillräckligt av den för att göra dig till sin, även om de inte har användning för merparten av denna tid. Och om det nu inte var på det viset – varför har då inte den genomsnittliga arbetsveckan minskat med mer än några ynka minuter under de senaste 50 åren?

Efter att ha friställt parasiterna kan vi börja frisera bort onyttigt produktionsarbete. Ingen mer krigsproduktion, kärnkraft, skräpmat, deodorant-tillverkning – och framför allt ingen bilproduktion. Kanske en eller annan gammal ångbil eller möjligtvis en T-Ford, men den bilerotism som förpestade håll å la Detroit och Los Angeles baserar sig på är inte aktuell. Därmed har vi, utan att ens ha försökt, si och så löst energikrisen, miljökrisen och diverse andra “olösliga” sociala problem.

Till sist måste vi avskaffa den absolut största gruppen arbetande, de med den längsta arbetstiden, den lägsta betalningen och några av de tristaste arbetsuppgifterna. Jag talar om husmödrarna. Genom att avskaffa lönearbetet och införa full arbetsledighet underminerar vi också den könsskillnad som arbetet segmenterar. Kärnfamiljen är, så som vi känner den, en oundviklig följd av det moderna lönearbetet. Vare sig man gillar det eller inte, så är det ett faktum att under de senaste århundradena har det varit rationellt att mannen har varit ute och skaffat bacon, medan kvinnan har gjort skitarbetet därhemma så att mannen kunde finna en trygg hamn i en hjärtlös värld för att på så vis kunna samla krafter för att möta nästa arbetsdag. Och barnen eskorterade man hemifrån till koncentrationsläger för ungdom, populärt kallade “skolor”, dels för att få dem ur vägen för mor, men huvudsakligen för att inpränta vana till lydnad och punktlighet som är så nödvändig för arbetare. Ska man göra sig av med patriarkatet, så måste man först göra sig av med kärnfamiljen, vars “skuggarbete”, med Ivan Illichs ord, lägger grunden för det arbetssystem som kärnfamiljen härrör från. Tanken att avskaffa dagis och fritis, att stänga skolorna, är intimt förenad med denna anti-kärnfamiljstrategi.

som byter sitt arbete mot pengar säljer sig själv och är således inte något annat än en slav”. Nu för tiden är hans synpunkter sällsynta, men vissa av samtidens “primitiva” samfund kan uppvisa liknande element. Kapaukerna i västra Iran har tex. ett begrepp om balans i livet som gör att de bara arbetar varannan dag. Dagarna däremellan ägnas åt vila för “att återvinna förlorad energi och hälsa”. Våra förfäder var så sent som på 1700-talet klara över industrialismens skuggsidor. Deras religiösa markering av “Den heliga måndagen”, varigenom de genomdrev en regelrätt femdagars arbetsvecka 150-200 år innan en sådan lagstiftades, drev fabriksägarna till förtvivlan. Det tog lång tid att disciplinera arbetarna. Under ett par generationer måste man faktiskt byta ut männen mot kvinnor, eftersom dessa var mera vana vid underdånighet, och dessutom använde man barn som lätt kunde formas till att passa industriella behov.

För att förstå den fulla vidden av vår förringelse måste vi betrakta mänsklighetens tidigaste levnadsvillkor; då regering och egendom inte fanns, då vi vandrade kring som jägare och samlare. Hobbes antog att livet var obehagligt, brutalt och kort på den tiden. Andra antar att livet var en evig kamp för överlevnad; ett krig mellan människan och en skoningslös natur där död och elände drabbade dem som hade otur eller var mindre väl skickade för kampen i tillvaron. I själva verket var dessa teorier en projektion av en underliggande kaoskräcka i ett samhälle som inte var vant vid att fungera utan att styras av auktoriteter; såsom England på Hobbes’ tid under inbördeskriget. Hobbes’ landsmän hade redan utvecklat nya levnadssätt – i synnerhet i Nordamerika – men också dessa befann sig alltför fjärran från sina egna idéer för att tillfullt förstå dem. Mindre privilegierade grupper, som befann sig närmare indianernas levnadsvillkor, förstod dem bättre och fann de nya idéerna attraktiva. Under 1600-talet var det många engelska nybyggare som anslöt sig till indianstammar, eller som vägrade att återvända efter att ha råkat i fångenskap. Indianerna däremot anslöt sig inte till de vita nybyggarna mer än vad västtyskarna på sin tid försökte rymma över muren till öst. Thomas Huxleys “survival of the fittest”-version av darwinismen hade mer att göra med de ekonomiska förhållandena i det viktoriaiska England än med naturligt urval, vilket redan Peter Kropotkin påvisade i “Inbördes hjälp”.

Adam Smith var långt ärligare i sin framställning av arbetets negativa konsekvenser än vad Ayn Rand, Chicago-ekonomerna eller vem som helst av Smith’ moderna arvtagare är. Trots all sin entusiasm för marknadskrafter och arbetsstandardisering, så påpekar han i *The Wealth of Nations* att “de flesta människors beteende och tankesätt formas med nödvändighet av deras gängse göromål. Den som tillbringar livet med att utföra ett par enkla handgrepp ... saknar

möjlighet att utvecklas över sin horisont ... Han blir för det mesta så dum och likgiltig som det över huvud taget är möjligt för en människa att bli.” Detta korta och kärnfulla yttrande sammanfattar min kritik av arbetet.

Om inte dessa åsikter förmår överbevisa humanister av utilitaristisk eller paternalistisk fason, så finns det andra argument som de inte kan förneka. Arbeta är skadligt för hälsan. Kort sagt, arbete är massmord eller folkmord. Direkt eller indirekt kommer arbete att ta livet av de flesta som läser dessa rader. I USA dödas mellan 14.000 och 25.000 arbetare på jobbet. Dessa siffror är, märk väl!, baserade på ytterst försiktiga uppskattningar. Av den anledningen är inte en halv miljon yrkesrelaterade sjukdomar per år medräknade. Jag lusläste en medicinsk journal på 1.200 sidor om yrkesrelaterade sjukdomar. Och såvitt jag förstår så skrapar detta bara själva ytan av problemet. Tämmligen lättillgänglig statistik inbegriper tex. de 100.000 gruvarbetare som lider av lungsjukdomar, varav 4.000 dör årligen. Det motsvarar ett långt högre dödstal än vad exempelvis AIDS förmår uppvisa, vilket i sin tur avspeglar den outtalade uppfattningen att AIDS angår perversa typer som borde ha kunnat kontrollera sina fördärvliga lustar, medan gruvindustri är en helig affär som man inte ska ifrågasätta. Vad statistiken inte visar är att arbetet förkortar livet för tiotals miljoner människor i USA.

Även om man inte blir dräpt eller invalidiserad på jobbet, så kan det mycket väl hända att man blir det på väg dit, eller på väg därifrån, eller medan man letar efter jobb, eller medan man försöker glömma allt vad arbete heter. De flesta offren i bilolyckor är antingen i färd med ett av dessa arbetsrelaterade göromål eller så drabbas de av någon annan som är det. Förutom detta tillägg till olycksstatistiken måste man också räkna med offren för bilindustrins förörening samt den alkoholism eller narkomani som kan skrivas på dåliga arbetsförhållandens konto (på själva arbetets konto – öa). Såväl cancer som hjärtfel är moderna komplikationer som i hög grad direkt eller indirekt kan härledas till arbetet.

Arbete institutionaliserar således mord som ett accepterat tillstånd. Folk tror att kambodjanerna var tokiga när de utrotade sitt eget folk, men är vi själva bättre? Pol Pot hade åtminstone en vision om ett jämlikt samhälle, oavsett hur tokig denna än var. Vi, däremot, dräper miljontals människor för att kunna sälja BigMac och Cadillac till de överlevande. De 40-50.000 människor som dör på motorvägarna i USA årligen är offer, inte martyrer. De dör för ingenting, rättare sagt: de dör för arbetet. Men arbetet är inte värt att dö för.

Statskontroll av ekonomin är ingen lösning. I de statssocialistiska länderna är arbetet ännu farligare än i USA. Tusentals ryska arbetare omkom eller

skadades under färdigställandet av tunnelbanan i Moskva. En mängd historier florerar om nedtystade sovjetiska atomolyckor som får Times Beach och Three Mile Island-olyckorna att framstå som lappri. Å andra sidan hjälper inte avreglering heller, snarare tvärtom. Utifrån bland annat hälso- och säkerhetsaspekter var arbetet som värst under den tid då principen om laissez-faire i stort sett rådde inom ekonomin.

Vad jag hittills har sagt borde inte vara kontroversiellt. Våldigt många arbetare är skitless på att jobba. Sjukfrånvaron är hög, och arbetsplatserna drabbas ständigt av stöld, sabotage och vilda strejker. Möjligtvis kan man nu skönja en glidning mot en mera medveten aversion mot arbetet. Och ändå är den vanliga uppfattningen – såväl hos arbetarna som hos cheferna – att arbetet i sig själv är oundvikligt och nödvändigt.

Detta kan jag över huvud taget inte hålla med om. Det är nu möjligt att avskaffa arbetet och ersätta det, i den mån arbetet i sig är nyttigt, med en mångfald nya aktiviteter. För att avskaffa arbetet måste vi angripa saken från två olika vinklar, kvantitativt och kvalitativt. Vad beträffar det kvantitativa så måste vi skära ned på den mängd arbete som utförs. Merparten av dagens arbete är onödigt och vi borde helt enkelt göra oss kvitt det. Å andra sidan, och det tror jag är problemets kärna, så måste vi förvandla det nödvändiga arbete som då återstår till en mångfald av glädjefyllda lek- och hantverksliknande aktiviteter, oskiljbara från andra glädjefyllda aktiviteter, med undantag för att det sker för att uppnå nyttiga slutprodukter. I och med detta skulle alla konstgjorda hinder i stil med makt och egendom avlägsnas. Skapandet skulle kunna förvandlas till återskapande. Och vi skulle alla kunna sluta upp med att vara så rädda för varandra.

Jag försöker inte påskina att merparten av dagens arbetsuppgifter kan tillvaratas på det viset. Men merparten av arbetet är inte heller värd att ta vara på. Bara en liten och ständigt minskande del av arbetet är över huvud taget till nytta. Paul och Percival Goodman uppskattade för 20 år sen att så lite som 5% av det utförda arbetet räckte till att täcka våra grundläggande behov av mat, kläder och husrum – idag är siffrorna förmodligen lägre ändå. Slutsatsen är uppenbar: direkt eller indirekt så tjänar det mesta av arbetet improduktiva kommersiella syften och maktpersoners önskan om social kontroll. Vi kan nu på stört frigöra tiotals miljoner handelsmän, soldater, ledare, poliser, aktiemäklare, andliga viktigpettrar (präster och psykologer), banktjänstemän, advokater, lärare, jordägare och deras rövslickare. Därmed uppstår en snöbollseffekt. Var gång som man avlägsnar en chefstyp, så frigör man också alla hans lakejer och undersåtar.